

Faculteit Letteren
Pre-University College of Society
Franse Taal en Cultuur

Sociolinguïstiek

Een themales over Franse leenwoorden in het Nederlands en de eeuwenoude veranderlijkheid van talen.

Docentenhandleiding en bijlagen

Florentine Krijnen MA, Teacher in Residence aan het Radboud Pre-University College of Society,
Romaanse Talen en Culturen

Radboud Universiteit

Docentenhandleiding

Deze gevarieerde en activerende les leert leerlingen meer over de wijze waarop talen elkaar beïnvloeden en zich ontwikkelen met de tijd. Er zal sprake zijn van herkenbaarheid bij de leerlingen over hun eigen taalgebruik, maar ze zullen ook veel bewustzijn creëren waardoor ze wellicht anders zullen gaan luisteren en kijken naar taal om hen heen. Ook nodigt deze les de leerlingen uit deel te nemen in een interessante en originele discussie!

De totale lesduur van deze les is ongeveer 75 minuten. Het is goed op te delen in kortere onderdelen.

15 min	Aandachtsrichter https://www.youtube.com/watch?v=2Xkr94YB0D0&ab_channel=TheoMaassen	<p>A. Bekijk het filmpje waarin Theo Maassen in rap tempo een hele rits Franse leenwoorden gebruikt. Vraag de leerlingen het aantal Franse woorden dat ze horen te turven. Franse/Frans-klinkende namen tellen ook en uitdrukkingen of samengestelde woorden (bijvoorbeeld “tenue de ville”) mogen als één keer gerekend worden.</p> <p>B. Bekijk het filmpje nog een keer en vraag leerlingen nu zoveel mogelijk mee te schrijven met de woorden die ze horen. Laat ze vervolgens een paar minuten uitwisselen met elkaar wat ze verzameld hebben in groepjes van 2, 3 of 4 leerlingen of vraag leerlingen naar voren te komen en woorden (desnoods fonetisch) op het bord te schrijven zodat er een woordenverzameling zichtbaar wordt op het bord.</p>
5 min	Introductie theoretische achtergrond “Leenwoorden”	<p>Verwijs naar de woorden die geklonken hebben of naar de verzameling woorden op het bord en noem enkele voorbeelden van woorden die in ons dagelijks gebruik van het Nederlands regelmatig de revue passeren.</p> <p>Vertel dan het volgende over leenwoorden (<i>Laat leerlingen eventueel meelesen wanneer je de uitleg zou willen uitdelen op papier</i>):</p> <p>Taal is onderhevig aan veranderingen. Dat lijkt wellicht wat ironisch wanneer je je realiseert dat de grammatica die leerlingen vandaag de dag zich eigen moeten maken eeuwenoud is, maar gelijktijdig is een taal bij uitstek veranderlijk. Juist omdat deze dag in dag uit toegepast wordt door talloze gebruikers en zich aan iedere nieuwe ontwikkeling (uitvindingen, culturele begrippen/verschillen of nieuwe fenomenen) aan moet passen. Zo bedachten de Fransen in 1969 het woord “logiciel” voor de in 1953 geïntroduceerde Engelse term “software”. De Franse vertaling “logiciel” werd in 1972 vervolgens officieel vastgelegd door de Académie française. In het Nederlands hebben we nooit de moeite genomen een alternatief woord te verzinnen, maar het Engelse woord als leenwoord geaccepteerd.</p> <p>Het is een natuurlijk proces dat net als de grammatica eeuwenoud is en veelal gerelateerd aan maatschappelijke ontwikkelingen. Zo dateren veel leenwoorden uit het Frans uit de periode dat Frankrijk toonaangevend was in de politiek, kunst, muziek, mode en de krijgskunst. Vandaar de woorden: aquarel, melodie, administratie, mitrailleur en kanon. Leenwoorden worden ook gebruikt wanneer er in de taal geen goed alternatief voorhanden is maar er wel behoefte is uiting te geven aan een zeker concept. Soms klinkt het één</p>

		<p>netter dan het ander (transpireren verkiezen boven zweten) of impliceert het Engels meer prestige, zoals een <i>human resource manager</i> veel belangrijker klinkt dan een “hoofd personeelszaken”.</p> <p>Voor veel woorden geldt dat ze na verloop van tijd zich steeds meer aanpassen aan de taal die ze overneemt. Bijvoorbeeld in het geval van de uitspraak of de spelling, kijk naar het Franse woord <i>cigarette</i> dat langzaam sigaret geworden is. Sommige woorden worden dus allang niet meer herkend als leenwoorden.</p>															
5 min	<p>Korte opdracht: denken, delen, uitwisselen</p>	<p>Laat de leerlingen het onderstaande lijstje woorden zien. Stel hen de vraag om met elkaar uitwisselen:</p> <ol style="list-style-type: none"> zijn er woorden bij die je niet kent? Zo ja, wat denk je dat ze zouden kunnen betekenen? zijn er woorden bij die je zelf regelmatig gebruikt, zo ja, welke? zijn er woorden bij waarvoor je geen passend alternatief in het Nederlands kunt bedenken? kun je zelf nog woorden bedenken die volgens jou uit het Frans afkomstig zijn, die wij in het Nederlands gebruiken? <table border="1"> <tr> <td>Nonchalant</td> <td>Pardon</td> <td>Trottoir</td> </tr> <tr> <td>Decolleté</td> <td>À propos</td> <td>Excuses</td> </tr> <tr> <td>Déjà vu</td> <td>Manoeuvreren</td> <td>Procureur</td> </tr> <tr> <td>Laissez-faire</td> <td>Chantage</td> <td>Prestige</td> </tr> <tr> <td>Soigneren</td> <td>Flaneren</td> <td>Amuseren</td> </tr> </table>	Nonchalant	Pardon	Trottoir	Decolleté	À propos	Excuses	Déjà vu	Manoeuvreren	Procureur	Laissez-faire	Chantage	Prestige	Soigneren	Flaneren	Amuseren
Nonchalant	Pardon	Trottoir															
Decolleté	À propos	Excuses															
Déjà vu	Manoeuvreren	Procureur															
Laissez-faire	Chantage	Prestige															
Soigneren	Flaneren	Amuseren															
5 min	<p>Vervolg theoretische achtergrond, met enkele interactieve momenten waarin je leerlingen een gerichte vraag stelt en kunt laten reageren.</p>	<p>De Europese talen hebben over en weer woorden van elkaar geleend. Dat betekent dat met grote regelmaat woorden te herleiden zijn en dat het dus heel nuttig is om veel kennis van een andere taal te hebben. Het kan ook wel eens tot verwarring leiden: zo is een <i>enquête</i> in onze beleving een vragenlijst, terwijl een Fransman daarmee een veelomvattender onderzoek bedoelt. Zo weten leerlingen in de les Maatschappijleer doorgaans ook niet direct wat ze zich voor moeten stellen bij het fenomeen ‘recht van enquête’, voordat het hen is uitgelegd. Of de veelgemaakte fout, dat Nederlanders ‘reizen’ vertalen als ‘<i>travailler</i>’, gebaseerd op het Engelse ‘to travel’, terwijl reizen in het Frans <i>voyager</i> is. Een principe dat we “Faux amis” noemen, oftewel, “valse vrienden”, waarmee bedoeld wordt dat de woorden qua vorm op elkaar lijken, maar heel iets anders betekenen.</p> <p>Sommige woorden zijn overigens zó specifiek voor een bepaalde taal of cultuur, dat er geen écht goede equivalenten van te vinden zijn in een andere taal. Een heel goed voorbeeld in het Nederlands is ons woord “gezellig”. Denk er maar eens over na, hoe je dat zou vertalen naar het Engels of naar het Frans? En dekt het dan de lading? (Interactief moment; gooi de vraag de klas in).</p> <p>Het Engels heeft ook veel voorbeelden van woorden, die wij tegenwoordig zonder blikken of blozen in onze eigen taal gebruiken. Denk aan: ‘een outfit shoppen’, ‘deze sneakers zijn in de sale’, ‘een playlist downloaden’ of ‘een</p>															

		<p>enorme controlfreak' zijn, of gewoon losse woorden als 'commercial', 'een date' of 'single'. Laten we eens proberen hiervoor correcte Nederlandse vertalingen te vinden! (Opnieuw een interactief moment).</p> <p>Opvallend is ook de "lading" die bepaalde woorden geven aan een zin wanneer daarin leenwoorden gebruikt worden. Iemand die in het Nederlands er wat Engelse termen doorheen gooit, zou bestempeld kunnen worden als "hip" of informeel. Kijk maar eens naar de volgende zin: "Kun jij mij zo even een <i>update</i> geven over die <i>meeting</i>? Ik zou liever niet zien dat ie <i>gecanceled</i> wordt, want we hebben nu echt een <i>go nodig</i>. Ik vraag me af of wie die <i>job</i> kunnen <i>handelen</i> zonder hun <i>support</i>. Het zou <i>verstandig</i> zijn even te <i>levelen</i>." Dat is wellicht de invloed die het Engels heeft op onze taal. De lading die het Frans eraan geeft, zou veel eerder formeel aanvoelen, deftig haast. Bijvoorbeeld: "Het is <i>preferabel</i> dat we <i>debuteren</i> met een <i>enquête</i> en <i>simultaan</i> het <i>dossier</i> alvast <i>opbouwen</i> voordat we de <i>resultaten</i> <i>retour</i> krijgen. Dan maken we met <i>grandeur</i> onze <i>entree</i>".</p>
10 min	Korte opdracht in tweetallen	<p>Herschrijf de twee zinnen die zojuist genoemd zijn met "Nederlandse" alternatieven:</p> <p>Zin 1: "Kun jij mij zo even een update geven over die meeting? Ik zou liever niet zien dat ie gecanceled wordt, want we hebben nu echt een go nodig. Ik vraag me af of wie die job kunnen handelen zonder hun support. Het zou verstandig zijn even te levelen."</p> <p>Zin 2: "Het is preferabel dat we debuteren met een enquête en simultaan het dossier alvast opbouwen voordat we de resultaten retour krijgen. Dan maken we met grandeur onze entree".</p>
5 min	Uitwisselen	Geef enkele leerlingen de beurt om hun 'vertaling' voor te lezen. Vraag hen hierbij waar ze tegenaan zijn gelopen.
25 min	Introduceer op basis van enkele artikelen en wat achtergrondinformatie een aantal kritische vragen die een discussie uitlokken over taalgebruik en invloeden op ons taalgebruik. Laat leerlingen erop reageren, inventariseer meningen en nodig hen uit weloverwogen standpunten te	<p>Zwengel een discussie aan door kort iets te vertellen over de wijze waarop een instituut als de Académie française zich inzet om de Franse taal zo zuiver mogelijk te houden; vrij van invloeden van buitenaf, die soms zelfs bestempeld worden als een 'bedreiging' voor het Frans, zoals in het volgende artikel duidelijk naar voren komt: https://web.archive.org/web/20110907090050/http://www.lemonde.fr/web/recherche_breve/1,13-0,37-1040405,0.html (Hevig verzet tegen het opnemen van het Catalaans, het Corsicaans, het Baskisch en het Bretons in de nieuwe Franse grondwet. Het zou een aanslag zijn op de Franse identiteit.)</p> <p>Hier tegenover kun je noemen dat het Nedersaksisch in Nederland enkele jaren geleden als officiële taal is erkend en dit gegeven in ons land amper nieuws was.</p>

formuleren in een
discussie of
klassengesprek.

Wat vinden we van de wijze waarop de Fransen hun taal en cultuur bewaken?

Ondertussen lijken we in Nederland de toenemende verengelsing van onze maatschappij gade te slaan en te accepteren, hoewel bepaalde beroepsgroepen zich inzetten om deze ontwikkeling tegen te gaan:

<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/schrijvers-en-professoren-minister-stop-de-verengelsing-van-het-hoger-onderwijs~b90cf67d/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Hoe zien de toekomstige studenten van de universiteit dit? (Onze leerlingen) En dragen we hier niet allemaal veelvuldig aan bij, gezien ons eigen taalgebruik? Wat merken leerlingen zelf van het wel of niet toepassen en integreren van het Engels in hun dagelijks leven? En wat vinden we van het Franse beleid?

Kijk bijvoorbeeld eens naar het volgende artikel:

<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/wet-verplicht-franse-discjockeys-40-procent-eigen-muziek-te-draaien~bb39b6bb/> waarin de wet vastlegt dat op de radio 40% van de muziek Franstalig/van eigen bodem moet zijn.

Dit artikel dateert uit 1996; **Zou onze Nederlandse maatschappij minder beïnvloed zijn door het Engels wanneer ook wij een dergelijke wet zouden hebben ingesteld in de jaren '90 van de vorige eeuw?**

Ook interessant om in het klassengesprek te betrekken:

- <https://3voor12.vpro.nl/artikelen/overzicht/2010/september/franse-cultuurbescherming-achterhaald-en-zo-langzamerhand-zelfs-een-beetje-sneu.html>
- <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/frans-parlement-bemoeit-zich-met-oorlog-om-chanson~b340b947/>
- <https://www.trouw.nl/nieuws/frankrijk-wil-meer-chansons-terug-op-franse-radio~b540e67f/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- <https://www.parool.nl/kunst-media/frans-bauer-wil-quotum-nederlandse-muziek-op-radio~b1fac390/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Door leerlingen verschillende bronnen te laten zien, laat je hen zien hoezeer discussies over taal en taalontwikkeling actueel zijn. Laat hen deelnemen aan deze discussie/het klassengesprek.

Het is mooi om bovenstaande artikelen te tonen op een digibord, of enkele citaten aan te halen door passages voor te lezen uit de artikelen om zo de

		levendigheid van de taal- en cultuur gerelateerde vraagstukken te illustreren.
5 min	Korte klassikale reflectie	Wat heb je van deze opdracht geleerd? Wat is blijven hangen? Vraag leerlingen wat in hun beleving het belang zou kunnen zijn talenstudies en wijs op (de inhoud van) talenstudies en het belang van kennis over taal(ontwikkeling).

Dit materiaal is gelicentieerd onder Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International. Ga voor een kopie van deze licentie naar <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>